

Schepen K. Huysmans in zijn kabinet.

Het archief van Camille Huysmans

Jean Joseph Camille Hansen werd geboren op 26 mei 1871 te Bilzen. Zijn vader weigerde hem te erkennen. Zijn moeder, Catharina Trien Hansen, huwde in 1881 met August Huysmans, waardoor Camille de naam van zijn stiefvader kreeg. Camille Huysmans volgde les aan de lagere gemeenteschool in Bilzen, waar hij op een bepaald moment de enige leerling van zijn klas was – de schoolstrijd was toen volop aan de gang. Voor zijn humaniora trok hij naar Tongeren. Nadien (1887-1891) studeerde hij Germaanse talen aan de École Normale des Humanités in Luik. Van 1893 tot 1897 gaf hij les, eerst in Ieper en vervolgens in de Brusselse randgemeente Elsene. In 1897 trad hij in Brussel in het huwelijk met Martha Espagne. Ze kregen drie kinderen: Marthe, Paul en Sara. Na het overlijden van Martha in 1955 hertrouwde Huysmans twee jaar later met Ida Smissen.

In 1896 trad Huysmans toe tot de Belgische Werkliedenpartij (BWP). Vanwege zijn engagement in de socialistische beweging werd hem een vaste benoeming als leraar geweigerd, waarop hij als journalist aan de slag ging. Na de verkiezingen in 1908 belandde hij in de Brusselse gemeenteraad en was zijn politieke carrière gelanceerd. Enkele jaren later, in 1910, werd hij ook lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In 1921 ruilde Huysmans Brussel in voor Antwerpen, de stad waar hij de rest van zijn leven zou blijven. Ook hier zetelde hij in de gemeenteraad. Hij werd achtereenvolgens schepen

van Onderwijs (1921-1925) en schepen van Stadseigendommen (1932) om het uiteindelijk tot burgemeester van de Scheldestad te schoppen. Dit laatste ambt bekleedde hij van 1933 tot 1947, weliswaar met een onderbreking tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen hij zich in Londen bevond. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers zetelde Huysmans zonder onderbreking tot 1965, wat hem een van de langst zetelende parlementsleden uit de Belgische geschiedenis maakt. Tot tweemaal toe nam hij ook het voorzitterschap van de Kamer voor zijn rekening (1936-1939; 1954-1958). Hij werd tweemaal minister van Onderwijs (1925-1927; 1947-1949). En in de periode 1946-1947 was hij eerste minister.

Bij de parlementsverkiezingen van 1965 werd hij door de Belgische Socialistische Partij (BSP) als kandidaat aan de kant geschoven omwille van zijn hoge leeftijd. Hierop richtte Huysmans zijn eigen Socialistische Beweging Vlaanderen op. Maar ondanks een groot aantal voorkeursstemmen raakte hij niet herkozen als volksvertegenwoordiger.

Huysmans speelde niet alleen in de Belgische politiek een belangrijke rol. Ook op het internationale toneel was hij een bekend figuur. Van 1905 tot 1922 was hij secretaris van het Internationaal Socialistisch Bureau (ISB). In die hoedanigheid nam hij mee het initiatief om tijdens de Eerste Wereldoorlog een vredesconferentie te organiseren in Stockholm, om met socialisten uit alle oorlogvoerende en neutrale landen de Eerste Wereldoorlog te beëindigen. Die poging draaide echter op een jammerlijke mislukking uit. Ook later bleef Huysmans actief in de internationale socialistische

Camille Huysmans in zijn kabinet, vermoedelijk als schepen, ca. 1921-1926. (Amsab-ISG, Gent)

beweging. Van 1940 tot 1945 was hij opnieuw secretaris en voorzitter van de Labour and Socialist International/Internationale Ouvrière Socialiste. Na de heroprichting van de Socialistische Internationale in 1951 speelde hij terug een actieve rol, onder meer als rapporteur van de Triëst-commissie.

Huysmans overleed te Antwerpen op 25 februari 1968.

Het archief

Huysmans was een verwoed verzamelaar. Geen blaadje papier dat door zijn handen ging, belandde in de prullenmand. Gezien zijn uitgebreide en veelzijdige activiteiten groeide zijn archief dan ook gestaag aan. Twee wereldoorlogen zorgden er weliswaar voor dat zijn archief niet ongeschonden bleef. De Duitsers plunderden het tot tweemaal toe. Daarbij werd vooral zijn bibliotheek getroffen. Het archief van het ISB werd tijdens de Eerste Wereldoorlog immers in veiligheid gebracht in Nederland, terwijl een ander deel door een trouwe medewerker werd bewaard in Brussel. Ook gedurende de Tweede Wereldoorlog werd zijn archief veilig verborgen in een middeleeuwse kelder van het Bureau van Onderwijs. Niet de Duitse bezetter maar een kapotte verwarmingsinstallatie die de kelders liet onderlopen, was dan ook de oorzaak van de zware schade aan het vooroorlogse archief. Eens de verwarming hersteld viel het papier ten prooi aan vergeling en verstikking en begon het te verpulveren. Om aan die rampzalige toestand te verhelpen werd het archief overgebracht naar de Antwerpse stadsbibliotheek, waar het tot het einde van de oorlog werd verborgen in de liftkoker.

Het archief van het ISB bevond zich aanvankelijk apart in het Volkshuis te Brussel waar het secretariaat was gevestigd. In de loop van het interbellum verhuisde het ook nog enkele keren. Een eerste maal na de Eerste

Wereldoorlog toen de BWP de lokalen opeiste waar het archief zich bevond. Daarop werd het overgebracht naar een andere plaats in het Volkshuis, waarbij het aanzienlijke schade zou hebben geleden. Toen de nieuwe Arbeidershogeschool in Ukkel afgewerkt was, werd het archief er opgeslagen op een zolderkamer waar het was blootgesteld aan wind en slechte weersomstandigheden. De directie van de school vroeg Huysmans dan ook al in 1923 om een andere oplossing te zoeken. Huysmans, die niet langer secretaris van de Internationale was, weerstond aan de druk van de BWP en Victor Adler om het archief naar de nieuwe zetel van de Internationale in Zürich te zenden. Tijdens zijn ministerschap bewaarde hij het op het ministerie van Kunsten en Wetenschappen, waar het door zijn secretaris geordend werd. Nadat hij verkozen was tot burgemeester van Antwerpen, vond het archief een onderkomen in het stadhuis.

Naar het einde van Huysmans' leven was zijn archief tot enorme proporties uitgegroeid en werd de vraag naar wat er mee moest gebeuren dringender en dwingender. Uiteindelijk besloot hij het in bewaring te geven bij het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC). Verschillende archiefscheningen volgden in 1957, 1960, 1961 en 1964. En na zijn overlijden in 1968 vulde zijn weduwe Ida Smissen het archief in het AMVC verder aan. Het nam er een volledige eigen ruimte in. Het beheer werd toevertrouwd aan een wetenschappelijk comité dat in 1974 in de schoot van de vzw Camille Huysmans Stichting werd opgericht. In datzelfde jaar werd het archief ook officieel aanvaard door de stad Antwerpen. In 1986 werd door de weduwe Huysmans een stichting van openbaar nut opgericht: Stichting Wetenschappelijk On-

Camille Huysmans op wandel in Stockholm, 1917.
Foto: Th. Hodin (Amsab-ISG, Gent)

Camille Huysmans bij de overhandiging van de Lenin-brieven aan directeur G. Obitchkine van het Instituut voor Marxisme-Leninisme in Moskou (rechts van Huysmans op de foto), 13 juli 1961. (Amsab-ISG, Gent)

derzoek Camille Huysmans. Die kreeg al snel de opdracht om het archief te beheren van het wetenschappelijk comité van de vzw Camille Huysmans Stichting. Die laatste functioneerde niet meer door andere beroepsbezigheden en overlijden van een aantal leden en ging in 2003 in vereffening. Daarna werd de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans aangeduid als haar rechtsopvolger. In 2009 gaf de stad Antwerpen het archief uiteindelijk voor een periode van twintig jaar in bruikleen aan Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis, om het te ontsluiten. Later trof de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans nog archief aan in de woning van Huysmans' weduwe, in Budingen. Dat werd in 2015 toegevoegd aan het archief in Amsab-ISG, na opmaak van een korte inventaris door Roger Rennenberg, de voorzitter van de Stichting. Ten slotte vond nog één

envelop, die al eerder bij Amsab-ISG in bewaring was gegeven, haar weg naar het archief.

Bereik, inhoud en (on)volledigheid van het archief

Huysmans werd bijna 100 jaar oud. Tijdens zijn leven bekleedde hij een waaier aan functies. En ook in zijn persoonlijk leven had hij interesse voor de meest uiteenlopende onderwerpen. Het archief bevat dan ook een ongekende rijkdom aan bronnenmateriaal over de meest diverse en uiteenlopende zaken.

Van de periode voor de Tweede Wereldoorlog is minder archiefmateriaal bewaard gebleven. De algemene briefwisseling werd pas vanaf 1949 systematisch bijgehouden. Ook het leeuwendeel van de documenten van Huysmans' burgemeesterschap in Antwerpen heeft betrekking op de naoorlogse periode. En van het archief van zijn eerste periode als

voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (1936-1939) is amper materiaal bewaard, terwijl het archief van zijn tweede voorzitterschap (1954-1958) vrij volledig is. In welke mate stukken ontbreken in het archief valt echter moeilijk te zeggen. Wel is het mogelijk aan de hand van concrete voorbeelden enkele oorzaken van hiaten in het archief aan te geven. Soms had Huysmans er zelf de hand in. Zo schonk hij de brieven die hij van Lenin had ontvangen als secretaris van het ISB, aan het Instituut voor Marxisme-Leninisme te Moskou. In andere gevallen werd archiefmateriaal uitgeleend maar nooit teruggegeven. Een bekend voorbeeld is de collectie van de Eerste Internationale die werd verzameld door het ISB. Deze collectie werd omstreeks 1910 uitgeleend aan de Weense socialistische historicus Riasanoff, maar kwam uiteindelijk slechts gedeeltelijk terug. Ook na Huysmans' dood verdween nog veel archiefmateriaal, wat deels het gevolg lijkt te zijn van onderzoekers die het uitgeleende materiaal nooit terugbezorgden. Zo bestaat het archiefmateriaal van en over de socialistische partijen van Australië en Nieuw-Zeeland voor de periode 1903-1915 hoofdzakelijk uit kopieën. Waar het oorspronkelijke materiaal gebleven is, is onduidelijk. En hoeveel archief er is uitgeleend zonder dat er kopieën van werden gemaakt, blijft eveneens een groot vraagteken. Ten slotte is er de tand des tijds die zich laat voelen. Een gedeelte van het archiefmateriaal is zwaar beschadigd, zowel door vochtaantasting als door verpulvering van het papier. En dat verklaart waarschijnlijk ook waarom een deel van het materiaal verloren is gegaan.

Selectie en vernietiging

Toen Amsab-ISG het archief in bruikleen kreeg, werd overeengekomen dat er niets verwijderd, laat staan vernietigd mocht wor-

den zonder formeel akkoord van de stad Antwerpen en van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans.

Toch werden een aantal zaken niet opgenomen in de inventaris. Het betreft materiaal dat Huysmans kreeg toegestuurd tijdens de uitoefening van zijn vele politieke functies, zoals de verslagen van de gemeenteraad van Antwerpen, het *Staatsblad*, omzendbrieven van het ministerie van Openbaar Onderwijs... Het is weinig zinvol ze te bewaren in het archief van Huysmans zelf. Die documenten zijn terug te vinden in het stadsarchief van Antwerpen en in het Rijksarchief. Een volledige reeks van alle *Handelingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers* met vermelding van Huysmans werd trouwens samengesteld door Wim Geldolf en bevindt zich in het archief van de Stichting Camille Huysmans. Daarnaast had Huysmans uitgebreide documentatie van alle mogelijke diensten van de stad Antwerpen in zijn bezit, zoals politie, brandweer, OCMW, havenbedrijf ... Ook deze documentatie is terug te vinden in het stadsarchief van Antwerpen en werd niet opgenomen.

Afgezonderd materiaal

De bibliotheek van Huysmans en de boeken, brochures en tijdschriften die zich tussen het archiefmateriaal bevonden, werden overgedragen aan de bibliotheek van Amsab-ISG. Ook affiches, foto's, iconografisch materiaal en meubels werden afgezonderd. In het archief werd ook heel wat materiaal aangetroffen dat vreemd is aan het bestand en dat dus niet van Huysmans zelf afkomstig is. Vooral in de algemene briefwisseling bevinden zich brieven die gericht zijn aan zijn vrouw en kinderen. Een deel ervan werd nog tijdens zijn leven geordend, vooral de brieven gericht aan zijn vrouw. Dat materiaal werd dan ook zo behouden.

Daarnaast werden er heel wat bundels en stukken aangetroffen van familie, vrienden en organisaties die op de een of andere manier in zijn archief waren terechtgekomen maar er geen deel van uitmaakten. Dat archiefmateriaal, met een volume van een veertigtal archiefdozen, werd in de mate van het mogelijke afgescheiden. Het betreft archiefmateriaal van Martha Espagne, Ida Smissen, Marthe Huysmans, Paul Huysmans, Sara Huysmans, César De Paepe, Willem Eekelers, August De Bruyne, Edgard Vande Castele, Prosper Verbaere, Antony Neuckens, Leo Delwaide en het Deutscher Arbeiter-Verein Brussel. De beschrijvingen van het archiefmateriaal van de familieleden van Huysmans zijn achteraan in de inventaris toegevoegd. Het overige archiefmateriaal werd afgezonderd. Ook van Emile Vandervelde werd archiefmateriaal aangetroffen. Dat was echter zodanig vermengd met het Huysmans-archief dat het onmogelijk af te scheiden was. Ook dat werd dus in het archief behouden. Een schenking archiefmateriaal van Antoinette Kleinhaus aan de Stichting Camille Huysmans, die zich tussen het archief van Huysmans bevond, werd er wel in de mate van het mogelijke uitgelicht.

Ordening en structuur van het archief

De ontsluiting van het archief van Camille Huysmans was geen eenvoudige opgave. Daarvoor zijn twee hoofdoorzaken aan te halen. Allereerst was er Huysmans zelf. Zijn gezegende leeftijd, de vele en zeer diverse activiteiten die hij gedurende zijn leven uitoefende, gecombineerd met zijn grote verzamelwoede maakt zijn archief erg volumineus. Daarbij komt dan nog eens zijn legendarisch onleesbare handschrift, wat het zeer moeilijk maakt om documenten te identificeren. Een tweede, nog belangrijker oorzaak is het grote aantal pogingen dat na

zijn overlijden werd gedaan om het archief te ontsluiten. Aanvankelijk probeerden zijn weduwe Ida Smissen en haar medewerkster Simonne de Vos het archief te ordenen, met behulp van een cartotheek. Later werkte een hele ploeg in het AMVC-Letterenhuis aan de ontsluiting. Zij gebruikten een fichesysteem, tabellen met beschrijvingen op stukniveau en een ingewikkeld codesysteem. Daarnaast stelden ze een index op met persoonsnamen en trefwoorden. Archivalische regels werden evenwel niet in acht genomen en er werd jammer genoeg ontsloten op basis van een documentaire benadering. Stukken die als 'interessant' werden beschouwd, werden uit de bestaande ordening gelicht, brieven en bijlagen werden van elkaar gescheiden en apart beschreven ... met een enorme chaos als gevolg. De index die tijdens dit monnikenwerk werd samengesteld is trouwens verre van volledig en geeft een vertekend beeld van de inhoud van het archief. De index is dus misleidend voor onderzoekers en moet met de nodige omzichtigheid worden gebruikt.

Bij een volgende poging tot ontsluiting, na overdracht aan Amsab-ISG, werd geopteerd voor een indeling van het archief in tijdperiodes: vóór Wereldoorlog I, Wereldoorlog I, interbellum, Wereldoorlog II, na Wereldoorlog II. Dit resulteerde uiteindelijk in een overzichtslijst met meer dan 6.600 beschrijvingen waardoor het overzicht nog meer zoek raakte.

Het was dan ook een bijna onmogelijke en helse opgave om de oorspronkelijke orde van het archief te herstellen. Na veel puzzel- en speurwerk werd uiteindelijk toch een behoorlijk bevredigend, hoewel nog steeds niet-sluitend resultaat bereikt. Het archief blijkt uit welgeteld negen afgelijnde deelbestanden te bestaan (zie verder), met daarnaast een restfractie van losse documenten en dossiers. Voor het archiefschema werd de klassieke indeling van een persoonsarchief gevolgd:

Algemeen, Privéleven en Openbaar leven. Bij Huysmans is het Openbaar Leven ingedeeld in de partij, vervolgens zijn politieke carrière, dan zijn diverse bestuursfuncties en ten slotte het archief van de Socialistische Internationale. Daarnaast werden, enigszins buiten het logische verband van deze indeling, twee extra onderverdelingen opgenomen: zijn archief tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog dat gevormd werd terwijl hij zich respectievelijk in Nederland en in Londen bevond. Dit betekent evenwel niet dat het archief een lineair opgebouwd geheel vormt. Het is niet zo dat Huysmans een aparte ordening in zijn archief volgde voor de partij, zijn al dan niet politieke functies en/of zijn engagementen in de internationale socialistische beweging. Bij elke functie die hij bekleedde en bij elk bureau dat ter zijner beschikking werd gesteld, hanteerde hij telkens weer een eigen classificatiesysteem. Bepaalde aspecten die hem nauw aan het hart lagen, komen daarin keer op keer terug: de Antwerpse haven, onderwijs, de diamantnijverheid, de Joodse belangen, maar ook de Belgische socialistische partij, de Socialistische Internationale ... Huysmans heeft dus nooit een apart archief bijgehouden van zijn activiteiten in de BWP/BSP en ook niet van zijn werkzaamheden in de internationale socialistische beweging, afgezien van het archief dat gevormd werd in de periode waarin hij secretaris was van het ISB. De aparte onderdelen in de inventaris die aan zijn engagementen in de socialistische beweging zijn gewijd, bevatten dan ook hoofdzakelijk restmateriaal uit zijn archief en documenten die bij eerdere pogingen om het archief te ordenen, her en der uit het oorspronkelijke klassement werden gelicht. Hetzelfde geldt voor zijn werkzaamheden als schepen (in mindere mate te Brussel maar voornamelijk te Antwerpen), waarvan hij ook nooit een afzonderlijk archief heeft bijgehouden.

De negen deelbestanden die uiteindelijk geïdentificeerd werden, vormen dan ook niet de hoofdingeling van de inventaris in zijn geheel. Ze zitten ingebed in een ruimer kader zodat het mogelijk is ook het archiefmateriaal dat niet tot een van deze deelbestanden behoort in een logisch gestructureerd geheel te ordenen. Deze negen deelbestanden bestaan uit volgende onderdelen:

- De algemene briefwisseling die Huysmans thuis ontving, bevat ook, en vooral naarmate hij ouder werd, de brieven gericht aan zijn vrouw, die toen alles ordende. Daarnaast had Huysmans de gewoonte om er allereerst, al dan niet persoonlijke documenten en handschriften aan toe te voegen. De beschrijving 'briefwisseling' wordt dan ook eerder gebruikt naar de geest en niet naar de letter van de inhoud. Voor de periode april 1954-november 1958 zit er een hiaat in deze serie, (niet) toevallig de periode waarin hij voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers was.
- Het archief van zijn werkzaamheden als schepen van Onderwijs te Antwerpen bevat ook alle documenten uit dezelfde periode die betrekking hebben op zijn werk bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In de inventaris is voor dit laatste een aparte onderverdeling voorzien. Die bestaat eigenlijk alleen uit een aantal losse documenten en dossiers, met daarnaast de documenten die zijn activiteiten tijdens zijn laatste periode als verkozenen voor de Kamer documenteren. Het archiefmateriaal voor de periode 1921-1925 bevindt zich dus afgezonderd bij zijn archief als schepen.
- Het volgende deelbestand is dat van zijn burgemeesterschap. Het bevat ook het weinige archiefmateriaal (vooral over de Spaanse burgeroorlog) dat getuigt van zijn activiteiten als voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers tijdens de jaren

Van links naar rechts: Hubert Pierlot, Camille Huysmans, Paul-Henri Spaak en dochter Sara Huysmans in Londen op een theebransje voor de 70e verjaardag van Huysmans, 1941. Foto: A.V. Van Swaebe (Amsab-ISG, Gent)

1936-1939, waarvan geen apart archief bewaard is gebleven.

- Van zijn werkzaamheden als voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers tijdens het interbellum is, zoals hierboven reeds aangehaald, niet veel bewaard gebleven. Het archief van zijn tweede voorzitterschap daarentegen is behoorlijk intact en vormt het vierde deelbestand.
- Daarnaast zijn er de drie deelbestanden die de tand des tijds vrij ongeschonden hebben doorstaan en die drie duidelijk afgeleide onderdelen vormen: twee van Huysmans als minister van Onderwijs tijdens de jaren 1925-1927 en 1947-1949, en één van zijn periode als eerste minister.
- Daarnaast is er nog het archief van Huysmans als secretaris van het ISB. Wat betreft de volledigheid is het vermeldenswaard dat

het deelbestand niet enkel het archief van Huysmans zelf bevat, maar ook de door zijn voorganger – de eerste secretaris van het ISB Victor Serwy – aan hem overgedragen documenten. En verder bevat het deelbestand ook archief van Gerrit Mannoury van de Interparlementaire Commissie, wat de volledigheid natuurlijk alleen maar ten goede komt. Interessant was ook de bewering van Wim Geldolf. Volgens hem is het archief van het ISB na de Eerste Wereldoorlog uitgezuiverd. Op de vraag door wie kon hij echter geen antwoord geven en verdere specificaties liet hij achterwege. Dat het deelbestand van het ISB in zijn geheel is bewaard in het archief van Huysmans, is trouwens een groot geluk. Het werd namelijk meermaals opgeëist. Al in 1927 probeerde de Labour and Socialist International/ Internationale

Ouvrière Socialiste om het ISB-archief van Huysmans terug te krijgen. En zelfs na zijn dood, in 1971, ondernam Hans Janitschek, de toenmalige secretaris van de Socialistische Internationale, een poging daartoe.

- Ten slotte is een deel van het archief gevormd tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog, toen Huysmans zich respectievelijk in Nederland en in Londen bevond. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij in Nederland in de eerste plaats aanwezig als secretaris van het ISB. Natuurlijk onderhield hij toen ook contacten met vrienden en bekenden in België. Die post kwam ook toe op het adres van het ISB. Om de inventaris niet nóg ingewikkelder te maken, werd dit materiaal in het aparte onderdeel 'Wereldoorlog I' geplaatst, zodat deze documenten niet in het deelbestand van het ISB berusten. Het deelbestand over zijn verblijf in Londen tijdens Wereldoorlog II is dan weer wel duidelijk afgelijnd. Het bevat voornamelijk documenten van zijn voorzitterschap van het Belgium Parliamentary Office (BPO), maar eveneens van zijn voorzitterschap van de Socialistische Internationale in dezelfde periode. Dit deelbestand bevat bovendien het archief van de secretaris van het BPO, Armand Dutry.

Verwante archieven

Ook in andere binnen- en buitenlandse archiefinstellingen zijn documenten van Huysmans terug te vinden. Daarnaast gaf hij tijdens zijn leven ook nog een deel van zijn bibliotheek in bewaring bij de Antwerpse erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. De Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Camille Huysmans hield ook twee ringmappen bij in verband met de Stichting Camille Huysmans. Ze bevonden zich bij het materiaal dat werd aangetroffen in de woning van de weduwe Ida Smissen te Budingen en werden toegevoegd aan het archief

van de Stichting Camille Huysmans, dat zij bewaren. Daarnaast zijn er ook nog de archieven van organisaties waarin Huysmans een belangrijke rol heeft gespeeld. Zo worden de archieven met betrekking tot de socialistische partij van België bewaard in Amsab-ISG. Daar bevinden zich eveneens de archieven van een aantal socialistische organisaties of dagbladen waarin Huysmans een rol speelde, zoals bijvoorbeeld de *Volksgazet*. Over zijn optreden in de gemeenteraad van Brussel en Antwerpen zijn natuurlijk ook heel wat bronnen terug te vinden in de respectievelijke stadsarchieven van Brussel en Antwerpen. En van de vele politieke mandaten die hij tijdens zijn leven vervulde, worden de officiële archieven bewaard in stads- en rijksarchieven. Ten slotte bekleedde Huysmans ook diverse functies in de meest uiteenlopende organisaties waarvan het eigenlijke archief elders wordt bewaard, zoals bijvoorbeeld de Université libre de Bruxelles.

Raadpleging en gebruik

Het archief is vrij raadpleegbaar. Het deelbestand van het ISB werd gedigitaliseerd. Deze documenten zijn te raadplegen op www.amsab.be (zie de bijdrage van Maarten Savels in dit nummer).

Met dank aan dr. Roger Rennenberg.

Bronnen

- Rik DE CONINCK, *Stortingslijst van het archief van César De Paepe*, Gent: Amsab-ISG, 2003, p. 16.
- Wim GELDOLF, *Stockholm 1917; Camille Huysmans in de schaduw van titanen*, Antwerpen: Contact, 1996, p. 11.
- Jan HUNIN, *Het enfant terrible Camille Huysmans 1871-1968*, Amsterdam: Meulenhoff /Kritak, 1999, p. 11.
- Ger SCHMOOK, *Stap voor stap langs kronkelwegen. Gedenkschriften*, Antwerpen/Amsterdam: Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, 1976, pp. 350-351.
- www.camillehuysmans.be